

SUR wrzesień 2013

Autorzy: Dr inż. Stanisław Kowalewski
Dyrektor ds. Nauki i Techniki, Dyrektor Działu Bezpieczeństwa Maszyn
Mgr inż. Mariusz Głowicki
Z-ca Dyrektora Działu Bezpieczeństwa Maszyn

„Bezpieczeństwo maszyn, a odpowiedzialność pracodawców”

Doposażanie zakładów pracy w nowe maszyny powoduje, że pracodawcy niejednokrotnie stają przed różnego rodzaju pytaniami związanymi z zakresem ich odpowiedzialności za bezpieczeństwo nabywanego wyposażenia. Obecnie pierwszym źródłem gdzie większość osób poszukuje odpowiedzi jest Internet. Jego obszerność oraz liczba dostępnych w nim opracowań może jednak czasami utrudniać znalezienie rozwiązań konkretnych problemów. Stąd, aby wyjść naprzeciw „poszukującym”, poniżej zebrano często zadawane pytania dotyczące bezpieczeństwa użytkowania maszyn. Odpowiedzi udzielają eksperci z firmy Elokony Polska Sp. z o. o. lidera bezpieczeństwa maszyn w Polsce.

1. Czy na maszynie, która jest niezgodna z wymaganiami dyrektywy 2006/42/WE można pracować? Czy taki stan jest niebezpieczny dla operatorów?

Aby dobrze zrozumieć to zagadnienie na wstępie kluczowe jest przywołanie wybranych zapisów Kodeksu Pracy oraz innych istotnych ustaw.

Zgodnie z Art. 217 Kodeksu Pracy – z punktu widzenia pracodawcy - niedopuszczalne jest wyposażanie stanowisk pracy w maszyny i inne urządzenia techniczne, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności określonych w odrębnych przepisach (zapisy ze stosowanych ustaw, dyrektywy 2006/42/WE oraz norm zharmonizowanych z dyrektywą 2006/42/WE). Jednocześnie ustawodawca określił, że kto wbrew obowiązkowi wyposaża stanowiska pracy w maszyny i inne urządzenia techniczne, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności podlega karze grzywny od 1 000 zł do 30 000 zł. Dodatkowo, w zależności od stopnia niezgodności trzeba się liczyć z koniecznością doprowadzenia do zgodności lub wykluczenia maszyny z użytkowania.

Na wprost wychodzi więc ocena ryzyka zawodowego, którą zgodnie z Art. 226 Kodeksu Pracy pracodawca jest również zobligowany przeprowadzić i udokumentować. Dodatkowo musi on stosować niezbędne środki profilaktyczne zmniejszające ryzyko.

Zagadnienie oceny zgodności jest opisane szerzej w Ustawie o systemie oceny zgodności z dnia 30 sierpnia 2002 r. Zgodnie z ustawą producent lub jego upoważniony przedstawiciel dla określonego wyrobu – w tym wypadku maszyny - odpowiada za to aby była ona zgodna z wymaganiami zasadniczymi (dla maszyn zostały one przedstawione w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki z dnia 21 października 2008 r. w sprawie zasadniczych

wymagań dla maszyn, wprowadzającego do polskiego prawodawstwa Dyrektywę 2006/42/WE).

Zgodnie z Art. 8 Ustawy o systemie zgodności producent lub jego upoważniony przedstawiciel, który poddał wyrób lub proces jego wytwarzania ocenie zgodności z zasadniczymi wymaganiami i potwierdził ich zgodność, wystawia deklarację zgodności lub umieszcza oznakowanie CE, zgodnie z wymaganiami określonymi w dyrektywach nowego podejścia.

Warto również dodać, że zgodnie z Ustawą o systemie zgodności (cd. Art. 8) zabrania się umieszczania na wyrobie, który nie spełnia zasadniczych wymagań oraz dla którego producent lub jego upoważniony przedstawiciel nie wystawił deklaracji zgodności, oznakowania CE lub znaku podobnego mogącego wprowadzać w błąd użytkownika wyrobu. Ponadto zabrania się wprowadzania do obrotu wyrobów nieposiadających oznakowania CE, jeżeli zgodnie z aktami prawnymi wdrażającymi dyrektywę nowego podejścia wyroby te podlegają wyłącznie oznakowaniu CE.

W celach informacyjnych warto zaznaczyć, że zgodnie z Art. 45 i 46 Ustawy o systemie zgodności, ten kto wprowadza do obrotu wyroby niezgodne z zasadniczymi wymaganiami, podlega karze grzywny. Ta sama sankcja dotyczy tego kto umieszcza oznakowanie CE na wyrobie, który nie spełnia zasadniczych wymagań albo dla którego producent lub jego upoważniony przedstawiciel nie wystawił deklaracji zgodności.

Jednocześnie, zgodnie z Kodeksem Pracy Art. 207, to pracodawca ponosi odpowiedzialność za stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie.

Odpowiadając więc wprost na pytanie, w oparciu o stosowane zapisy prawne, należy uznać, że praca na maszynie, która nie jest zgodna z zapisami Dyrektywy 2006/42/WE, a w konsekwencji z wymaganiami zasadniczymi jest niezgodne z prawem.

Natomiast, z **praktycznego** punktu widzenia istotny jest zakres niezgodności jakie są na maszynie. Nie jest bowiem powiedziane, że każda z niezgodności jaką można zaobserwować na maszynie w krótkim czasie doprowadzi do zdarzenia niebezpiecznego czy wypadku. Z doświadczenia, dobrej praktyki inżynierskiej i wieloletnich obserwacji rynku maszynowego przez firmę Elokron Polska Sp. z o. o. w olbrzymiej większości sytuacji dopiero po wystąpieniu takiego zdarzenia podejmowane są jakiegokolwiek działania organów zewnętrznych (m.in. Państwowej Inspekcji Pracy, Prokuratury) mogące w ostatecznym rozrachunku doprowadzić do kar czy sankcji wobec pracodawców.

Prawidłowo przeprowadzona ocena ryzyka może być bowiem uznana za podstawę do stworzenia planu dalszych działań naprawczych. Wiadomo bowiem, że takie działania wymagają przedsięwzięć rozciągniętych w czasie, a on ze względu na swą naturę jest

zasobem nieodwracalnym i tak samo cennym dla produkcji. Mając to na uwadze w odpowiednio zdiagnozowanych warunkach ryzyka, przy jego maksymalnym możliwym ograniczeniu oraz wdrożeniu i przestrzeganiu określonych procedur obsługi, jeżeli jest to konieczne możliwe jest użytkowanie maszyny niezgodnej z wymaganiami zasadniczymi w sposób względnie bezpieczny przy istotnym założeniu, że będzie to miało miejsce tylko przez określony i ograniczony czas.

Firma Elokon Polska Sp. z o. o. w swojej metodologii oceny ryzyka, dla określonych poziomów ryzyka przedstawia okresy, jaki w oparciu o nasze badania i doświadczenie, możliwe jest prowadzenie działań produkcyjnych na maszynie niespełniających wymagań zasadniczych. Nawiązując do naszego podejścia, dla wybranych poziomów ryzyka zaleca się przeprowadzenie działań naprawczych odpowiednio w okresie 3 lub 6 miesięcy. Wykonanie zaleceń dostosowawczych w założonym czasie, przy odpowiedniej budowie świadomości, ciągłej wzmożonej czujności i szkoleniach odświeżających dla operatorów, ogranicza szansę wystąpienia zdarzenia niebezpiecznego czy wypadku. Przekroczenie zalecanego czasu na wykonanie zaleceń dostosowawczych może niestety być dramatyczne w skutkach, a wówczas sankcje wobec pracodawców są nieuchronne.

Podsumowując w opinii firmy Elokon Polska Sp. z o. o., jeżeli pracodawca posiada maszynę, która nie spełnia wymagań zasadniczych, ale jednocześnie zagrożenia związanej z jej obsługą mieszczą się w pewnych ograniczonych przedziałach ryzyka i zobliguje się on do podjęcia właściwych działań naprawczych w założonym czasie, to wówczas możliwe jest jej względnie bezpieczne użytkowanie.

2. Kto odpowiada za stan maszyny - za to, że jest niezgodna z wymaganiami dyrektywy 2006/42/WE w momencie jak maszyna jest już w zakładzie?

Za maszynę zawsze odpowiada jej producent (dostawca, importer). Jednak podobnie jak w pierwszym pytaniu istotne jest tutaj przywołanie Art. 217 Kodeksu Pracy – wg którego - niedopuszczalne jest wyposażanie stanowisk pracy w maszyny i inne urządzenia techniczne, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności określonych w odrębnych przepisach.

Jeżeli maszyna, która nie spełnia wymagań zasadniczych została umieszczona w zakładzie za zgodą pracodawcy, ponosi on odpowiedzialność za ten fakt i w efekcie jej stan oraz bezpieczeństwo ludzi ją obsługujących.

Często spotykaną sytuacją jest przekonanie, że pracodawca przecież nie musi być specjalistą w dziedzinie weryfikacji zgodności danego wyposażenia z wymaganiami zasadniczymi. Co więcej, czujność pracodawcy niejednokrotnie usypia znak CE umieszczony na maszynie czy dołączona do niej deklaracja zgodności WE, na bazie której może on przypuszczać, że maszyna spełnia wymagania zasadnicze.

Na uwagę zasługuje fakt, że samo nadanie znaku CE maszynie i wystawienie deklaracji zgodności WE, nigdy nie świadczy o tym, że maszyna na pewno spełnia wymagania. Jest to jedynie zadeklarowanie przez producenta, że wg. niego maszyna spełnia wymagania. I tutaj istotna jest wiedza i świadomość pracodawców, czy osób oddelegowanych do nadzorowania bezpieczeństwa maszyn w zakładach pracy. Pewne niezgodności powinny wyjść na wierzch już podczas obowiązkowej oceny ryzyka przeprowadzonej przez Państwa przed pierwszym uruchomieniem maszyny.

Ocena ryzyka jest wymagana zgodnie z Kodeksem Pracy - art. 226. Przy okazji o konieczności wykonania i dokumentowania takiej oceny mówi również Rozporządzenie o ogólnych przepisach BHP, § 39. 1.

To wszystko pozwala stwierdzić, czy faktycznie producent ma rację i czy deklaracja zgodności oraz znak CE zostały wystawione przez niego słusznie.

3. Jakie działania można podjąć w celu zmuszenia producenta do wykonania na maszynie niezbędnych modernizacji, w celu dostosowania maszyny do wymagań dyrektywy 2006/42/WE?

Jeżeli już wiemy, że dana maszyna nie spełnia wymagań Dyrektywy 2006/42/WE, kroki jakie możemy podjąć w celu ewentualnego przymuszenia producenta do usunięcia niezgodności zależą w dużej mierze od następujących czynników: etapu wytworzenia maszyny, miejsca jej aktualnego pobytu oraz przede wszystkim od stosowanych zapisów w kontrakcie na zakup maszyny.

Jeżeli pracodawca, mając na uwadze fakt, że niektórzy producenci potrafią umieścić na maszynie znak CE, czy wystawić dla niej deklarację zgodności WE, nawet gdy nie spełnia ona wymagań zasadniczych, wymusi aby w kontrakcie znalazł się zapis, że maszyna musi spełniać stosowne wymagania bezpieczeństwa oraz, że będzie ona poddana ocenie pod kątem ich spełnienia przed odbiorem, wówczas wymuszenie stosownych prac dostosowawczych jest proste. Jednym z kluczowych warunków opłaty za maszynę staje się wymóg co do spełnienia przez nią wymagań.

Sprawa jest jeszcze łatwiejsza, jeżeli maszyna jest nadal w fabryce producenta oraz nie została do końca zbudowana, tak że wprowadzenie istotnych zmian w jej konstrukcji, czy wyposażeniu jest technicznie prostsze.

Jeżeli jednak maszyna, która nie spełnia wymagań zasadniczych jest już u odbiorcy, a dodatkowo opłata dla producenta została w pełni uiszczona, wówczas pracodawca ma następujące możliwości:

- Zażądać od producenta wykonania stosownych prac naprawczych na maszynie, skutecznie argumentując swoje stanowisko (np. w oparciu o normy zharmonizowane z dyrektywą maszynową) na drodze polubownej. Część producentów zazwyczaj reaguje na tego typu zarzuty i ze względu na swoją pozycję i renomę rozpoczyna prace dostosowawcze.
- Jeżeli powyższe działanie nie przynosi oczekiwanego skutku, można zagrozić producentowi złożeniem zawiadomienia do Państwowej Inspekcji Pracy - Nadzoru Rynku o takiej maszynie, która wówczas może podjąć działania kontrolne.

Jeżeli kontrola wykaże, że maszyna nie spełnia zasadniczych wymagań inspektor pracy informuje podmiot wprowadzający wyrób do obrotu (producenta, jego upoważnionego przedstawiciela, importera, dystrybutora) o stwierdzonych niezgodnościach i o możliwości ich dobrowolnego usunięcia lub przekazuje dokumentację z kontroli okręgowe mu inspektorowi celem wszczęcia postępowania.

Zgodnie z wykładnią Państwowej Inspekcji Pracy, jeżeli podmiot odpowiedzialny za wprowadzenie wyrobu do obrotu nie usunie stwierdzonych niezgodności w ustalonym terminie, okręgowy inspektor pracy może w drodze decyzji:

- 1) nakazać wycofanie wyrobu z obrotu lub z użytku, w tym odkupienie wyrobu na żądanie strony,
- 2) zakazać dalszego przekazywania wyrobu użytkownikowi,
- 3) ograniczyć dalsze przekazywanie wyrobu użytkownikowi,
- 4) nakazać stronie postępowania powiadomić użytkowników wyrobu o stwierdzonych niezgodnościach z zasadniczymi lub innymi wymaganiami, określając termin i sposób ich powiadomienia,
- 5) nakazać zniszczenie wyrobu, jeżeli w inny sposób nie można usunąć zagrożeń spowodowanych przez wyrób.

Dodatkowo w większości przypadków inspektor pracy jest zobowiązany do złożenia zawiadomienia do prokuratury o popełnieniu przestępstwa.

Jednocześnie możliwe jest zagrożenie podmiotowi wprowadzającemu, że w wyniku działań Nadzoru Rynku i ewentualnego zakazu użytkowania maszyny, pracodawca wystąpi na drodze cywilnej do producenta o odszkodowanie m.in. z tytułu utraconych możliwości produkcyjnych.

4. Czy istnieje obowiązek zgłaszania do Nadzoru Rynku, że posiada się maszynę, która jest niezgodna z wymaganiami DM?

Użytkownik nie ma obowiązku zgłaszać takiego faktu, lecz w określonych przypadkach, jak opisano to w odpowiedzi do pytania 3, takie zgłoszenie może być zasadne.

5. Kto odpowiada za stan maszyny po modernizacji, przeprowadzonej w celu usunięcia niezgodności z DM, jeżeli modernizacja była robiona przez użytkownika?

Mówiąc ogólnie, o jakimkolwiek rodzaju modyfikacji - najczęściej dokonywanie zmian w konstrukcji i wyposażeniu maszyny powoduje przeniesienie odpowiedzialności za bezpieczeństwo maszyny z producenta na podmiot, który dokonał zmian. Natomiast zgodnie z europejską wykładnią, jeżeli taka zmiana nie powoduje wzrostu poziomu ryzyka, wówczas nie ma konieczności mowy o nowym wyrobie, a więc w konsekwencji o nowej maszynie w myśl Dyrektywy 2006/42/WE.

Drugą stroną medalu są jednak obwarowania gwarancyjne lub kontraktowe producentów, którzy mogą ustalić warunki, że jakiegokolwiek samowolne zmiany w konstrukcji czy wyposażeniu maszyny powodują utratę możliwości roszczenia praw do producenta z tytułu jakichkolwiek odszkodowań czy usług serwisowych. W takim przypadku realne wydają się dwie możliwości: nieprzystąpienie jakichkolwiek prac modernizacyjnych i rozpoczęcie działań opisanych w odpowiedzi do pytania trzeciego lub wykonanie własnej oceny ryzyka przed przystąpieniem do działań modernizacyjnych, ustalenie zakresu praw naprawczych, wykonanie modernizacji i kontrolna ocena ryzyka po przeprowadzeniu zmian.

W Polsce niestety nie ma uregulowań prawnych związanych wprost z modernizacjami maszyn. Jakiegokolwiek głęboki by nie był poziom ingerencji, maszyna musi być „bezpieczna”, tzn. ryzyko związane z jej obsługą powinno być zredukowane do poziomu akceptowalnego. I to oczywiście musi być udokumentowane.

W innych państwach członkowskich takie wymagania prawne są. Np. w Niemczech jest tzw. interpretacja Ministerstwa Pracy dotycząca kwalifikowania poziomu modernizacji określającego od kiedy ingerencje w maszynę czynią z niej „nową” maszynę, która powinna spełniać wymagania zasadnicze dyrektywy maszynowej.

Podsumowując właściwie przeprowadzony proces oceny i redukcji ryzyka, jest jedynym potwierdzeniem skuteczności jakichkolwiek działań modernizacyjnych – zarówno tych wykonanych we własnym zakresie jak i dokonanych przez producenta. W gąszczu obwarowań prawnych istotne jest, aby pamiętać o czynniku, o który przede wszystkim zabiegamy – bezpieczeństwie i zdrowiu pracowników. Jeżeli mamy pewność co do właściwości przeprowadzonych modyfikacji, odpowiedzialność za maszynę staje się kwestią drugorzędną.

